

Plein M (3e editie)

Methodeanalyse op inhoudelijke en didactische aspecten van burgerschapsvorming

DEEL I. ALGEMENE GEGEVENS

Titel Plein M (3^e editie)
Auteurs Millicent Kruis (eindredactie), Henk Botter (eindredactie ICT), Tom van der Geugten (methodedidacticus) e.a.
Uitgever Noordhoff Uitgevers
Jaar van uitgave 2015-2017
Korte omschrijving Methode mens- en maatschappij voor onderbouw vmbo waarin de belangrijkste onderbouwstof van aardrijkskunde, economie en geschiedenis is geïntegreerd. Voor levensbeschouwing biedt Plein M per thema een afzonderlijke taak. Er zijn twee versies beschikbaar: vmbo-lbk en vmbo-kgt. Voor zowel leerjaar 1 als 2 zijn er drie leerwerkboeken waarin per leerjaar in totaal acht (thematische) hoofdstukken zijn uitgewerkt. Daarnaast is er in het derde deel van elke leerjaar een hoofdstuk opgenomen waarin de leerstof van het afgelopen jaar wordt herhaald. Ieder hoofdstuk heeft vier cursussen. De cursussen hebben allemaal dezelfde structuur en besteden afwisselend aandacht aan geografische, historische, economische en maatschappelijke aspecten. Voor scholen die economie als examenvak in de bovenbouw geven zijn er de facultatieve delen Verdieping economie die dieper ingaan op de leerstof van economie. Plein M is flexibel bruikbaar in twee tot zes lessen per week. De leerstofkeuze is afhankelijk van de beschikbare lestijd. In de algemene handleiding staan instrumenten om een passend leerstofplan op te stellen. De leerlingenmaterialen zijn zowel op papier als online (computer of tablet) leverbaar. In de online omgeving kan de leerling ook oefentoetsen maken. Voor docenten is er een online omgeving met daarin de algemene handleiding, de docentenuitwerkingen van alle leerwerkboeken, toetsen, themakaternen en andere aanvullende materialen.
Geanalyseerde onderdelen De leerwerkboeken voor leerjaar 1 en 2 voor vmbo-kgt (inclusief de verdieping voor economie); algemene handleiding, docentenuitwerkingen, docentenmateriaal; themakaternen Prinsjesdag, Verkiezingen en Vrijheid van meningsuiting.
Uitgangspunten en doelstellingen van de methode "Plein M 3e editie geeft een pragmatische invulling aan het leergebied: de belangrijkste onderbouwstof van aardrijkskunde, economie en geschiedenis is op functionele en herkenbare wijze geïntegreerd. Daardoor kunt u duidelijke keuzes maken in de leerstof." "Plein M gaat uit van de kerndoelen van de onderbouw voor mens en maatschappij en biedt daardoor een pragmatische aanpak voor de integratie van de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en economie. De opbouw van de methode is chronologisch en volgt de indeling in tijdvakken (kerndoel 37). Voor levensbeschouwing biedt Plein M een afzonderlijke taak."
Korte beschrijving van visie op burgerschapsvorming (zoals mogelijk aangegeven in de methode/het materiaal) "Plein M wil leerlingen leren nadenken over zichzelf in de wereld en daarmee een bijdrage leveren aan de burgerschapsvorming." "Het uiteindelijke doel is dat leerlingen gestimuleerd worden op informatie gebaseerde, beargumenteerde beslissingen te nemen als burgers van een cultureel diverse, democratische samenleving, waarin de onderlinge afhankelijkheden groot zijn." In de docentenuitwerking wordt in de achtergrondinformatie gewezen op de taak van scholen om het actief burgerschap en de sociale integratie van leerlingen te bevorderen.

DEEL II: INHOUDELIJKE ASPECTEN

Democratie

<p>Werking en belang van de democratie</p> <p>Er is ruim aandacht voor dit onderdeel. De <i>parlementaire democratie</i> wordt behandeld, zowel in de leerstof als in de opdrachten. Met daarbij onder andere aandacht voor verkiezingen, stemrecht, politieke partijen en de scheiding van kerk en staat. Het additionele themakatern <i>Verkiezingen</i> richt zich met name op de Tweede Kamerverkiezingen van 2017.</p> <p><i>Plein M</i> behandelt de drie soorten bestuur waarbij het <i>landsbestuur</i> het uitgebreidst aan bod komt. Bij het thema <i>gemeentelijk bestuur</i> is ook aandacht voor het bestuur in de eigen gemeente. Het <i>provinciaal bestuur</i> komt alleen beknopt aan de orde.</p> <p>Bij het thema <i>Internationale samenwerking en Europese Unie</i> wordt ingegaan op het ontstaan van de Europese Unie, de lidstaten en de taken. Met daarbij aandacht voor het Europees Parlement en de Europese Commissie. Bij de Verenigde Naties komt aan de orde dat landen hier samen werken voor betere rechten. Er is aandacht voor de Universele verklaring voor de rechten van de mens, de inzet van 'blauwhelmen' en millenniumdoelen.</p>
<p>Democratische basiswaarden</p> <p>In de reguliere lessen is er geen expliciete aandacht voor het thema <i>vrijheid van meningsuiting</i>. Het thema komt wel uitgebreid aan de orde in het additionele themakatern: vrijheid van meningsuiting in grondwet, mensenrechten, persvrijheid, censuur in boeken en in media, wat zet je wel en niet op internet.</p> <p>Bij het thema <i>gelijkwaardigheid</i> wordt vooral ingegaan op Artikel 1 van de grondwet. Leerlingen kijken naar verschillende vormen van discriminatie en maken een affiche waarin duidelijk wordt waarom Artikel 1 zo belangrijk is. Bij de lessen economie komt de ongelijkheid van vrouwen en mannen in het werk (positie, opleiding, inkomen) aan de orde. Rond het thema <i>basiswaarden</i> komen de begrippen normen, waarden en respect beperkt aan bod. De grondwet en het ontstaan daarvan wordt wel uitgebreid behandeld.</p> <p>Aan het thema <i>verdraagzaamheid</i> wordt heel beperkt aandacht besteed. <i>Recht op zelfbeschikking</i> is niet uitgewerkt in de methode.</p>
<p>Rechten en plichten</p> <p>Het onderdeel <i>Rechten en plichten</i> komt uitgebreid aan de orde in <i>Plein M</i>. Bij het thema <i>wetten en verklaringen</i> is onder meer aandacht voor regels, wetten en sancties, de Grondwet, de Universele rechten van de mens en het Kinderrechtenverdrag. Leerlingen denken na over de rechten en plichten van jongeren van 12 tot 14 jaar in Nederland en maken hierover een collage. De verschillende <i>mensen- en kinderrechten</i> worden behandeld. Ook is er aandacht voor de betekenis van de rechten voor het dagelijks leven, bijvoorbeeld bij het verhaal van Iqbal die in Pakistan verzet voert tegen kinderarbeid.</p>

Participatie

<p>Verantwoordelijkheid</p> <p>Elementen van <i>solidariteit</i> komen met name aan de orde in het verdiepingswerkboek voor economie: goede doelenorganisaties, vrijwilligerswerk, ontwikkelingshulp, eerlijke handel. Het begrip <i>solidariteit</i> wordt niet genoemd. Ook is er aandacht voor vakbonden als belangenorganisatie en Amnesty International als organisatie die zich inzet voor de rechten van de mens. Ook het recht op demonstreren komt aan bod: "Heb jij wel eens gedemonstreerd? Waarvoor zou jij willen demonstreren of actievoeren?"</p>
<p>Sociale veiligheid</p> <p>Het onderdeel <i>sociale veiligheid</i> komt niet aan de orde.</p>
<p>Participatie</p> <p>Rond het thema <i>participatie in de maatschappij</i> komen de onderwerpen referendum, burgerinitiatief en burgerprotest aan bod. Inspraak, het recht tot inzage van plannen en het maken van bezwaar bij de gemeente worden kort behandeld. Ook het recht om te protesteren of betogen komt aan de orde. Vormen van inspraak in de klas of op school komen niet voor.</p>

Identiteit

<p>Wie ben ik?</p> <p>Bij veel opdrachten wordt er aangesloten bij de eigen leefwereld van de leerlingen. Toch is er weinig aandacht voor het <i>zelfbeeld</i>. Bij de les rond waarden, normen en respect geven leerlingen aan welke waarden ze zelf belangrijk vinden. Persoonlijke kenmerken en idealen komen niet aan de orde.</p> <p>Er is veel aandacht voor het thema <i>identiteitskenmerken</i>: de verschillende culturele en religieuze achtergronden, nationale identiteit (“<i>Wat vind je typisch Nederlands?</i>”, gevoel bij eigen nationale identiteit), nationale feestdagen, Wilhelmus, sporen uit het verleden in de vorm van standbeelden of straatnamen, monumenten zoals het slavernijmonument of oorlogsmonumenten.</p> <p><i>Formele identiteit</i> komt beperkt aan de orde: Nederlandse nationaliteit als voorwaarde om te stemmen, het hebben van een geldig ID of paspoort, Burgerservicenummer. Het begrip statushouders wordt niet behandeld.</p>
<p>Geestelijke stromingen</p> <p>Bij <i>Geloof en spiritualiteit</i> besteedt de methode aandacht aan het eigen geloof van de leerlingen, de vrijheid van godsdienst, de christelijke feestdagen, de gebedshuizen en bedevaartsplaatsen in verschillende geloven. Er is vooral in het eerste leerjaar aandacht voor <i>geestelijke stromingen</i>. De vijf wereldgodsdiensten komen aan de orde waarbij de aandacht voor het Christendom en de Islam het grootst is. Het humanisme wordt niet behandeld.</p>
<p>Multiculturele samenleving</p> <p>Cursus 3.1 in leerjaar 1 heeft als onderwerp <i>Kleurrijk Nederland</i>. Hierin komt het thema <i>diversiteit</i> uitgebreid aan de orde. Met daarbij aandacht voor de (eigen) klas met verschillende culturen, het begrip multiculturele samenleving, landen van herkomst, redenen van migratie, de begrippen autochtoon en allochtoon en mensen met een niet-westerse achtergrond. De veranderingen in de Nederlandse samenleving worden behandeld. Diversiteit van geslacht en seksuele oriëntatie, leeftijd of sociale status komen niet aan de orde. De aandacht voor <i>etnische groepen in de samenleving</i> is beperkt tot het begrip cultuur en voorbeelden van de eigen cultuur van de leerlingen. Er is een opdracht over het straatbeeld in Amsterdam.</p>
<p>Respect voor diversiteit</p> <p>Bij dit onderdeel komen vooral de thema's <i>ik en de ander</i> (omgaan met mensen die verschillen in achtergronden, verplaatsen in de ander, samenwerken) en <i>tolerantie</i> (begrip tolerantie, waarden, normen en respect, discriminatie) aan bod. <i>Respectvolle omgang op basis van non-discriminatie en gelijkwaardigheid</i> komt summier in een enkele opdracht voor: “Hoe vind je dat mensen met elkaar omgaan? Vind je dat mensen gelijk aan elkaar zijn?” Leerlingen maken hierover een collage.</p> <p>Het thema <i>seksuele diversiteit</i> komt niet aan de orde.</p>

DEEL III: DIDACTISCHE ASPECTEN

De meeste opdrachten zijn gericht op **kennis** (aardrijkskunde, geschiedenis, economie) maar ook vaardigheden en in mindere mate houding en reflectie komen aan de orde. In de Algemene handleiding wordt aangegeven dat *Plein Meen* lijst gebruikt van twintig mens- en maatschappijvaardigheden (historische, geografische, maatschappelijke), die in alle delen terugkomen en oplopen in moeilijkheidsgraad.

Er zijn veel opdrachten die uitnodigen tot **kritische meningsvorming**. Leerlingen moeten regelmatig informatie opzoeken in atlanten of uit bronnen in het werkboek halen. Bij de taken aan het eind van een thema komen ook opdrachten voor waarbij leerlingen zelf informatie op internet of elders moeten zoeken. Een enkele opdracht is gericht op het beoordelen van informatie. Er wordt regelmatig om de eigen mening van leerlingen gevraagd. Discussies vinden vooral in kleine groepjes plaats. Debatteren komt niet voor in de methode.

Er zijn regelmatig opdrachten die uitnodigen tot **respectvolle communicatie** en waarbij de leerlingen in tweetallen of kleine groepjes met elkaar in gesprek moeten. Soms moeten ze hierbij ook tot een gezamenlijk antwoord komen. De methode geeft geen aanwijzingen hoe je dit doet en wat je moet als je het niet eens bent met elkaar.

Er zijn meerdere opdrachten waarbij leerlingen moeten **samenwerken**. Het leerlingenmateriaal bevat geen aanwijzingen voor een positief gespreksklimaat of (samen)werkrelatie. In de handleiding wordt de docent hier wel af en toe op gewezen. "Moedig leerlingen aan om genuanceerd te kijken naar onze samenleving." "Het is belangrijk dat leerlingen zich veilig (leren) voelen om persoonlijke uitspraken te doen en om daarover met medeleerlingen in kleine of grotere groep van gedachten te wisselen: vertellen, luisteren en respectvol reageren."

De methode bevat veel opdrachten die bijdragen tot **verkennen van de eigen identiteit en leefwereld**. Bij de introductieopdrachten van een thema moeten de leerlingen vanuit hun eigen leefwereld nadenken over het onderwerp van het hoofdstuk. Er wordt regelmatig gevraagd naar persoonlijke ervaringen. Ook de opdrachten in de cursussen laten de leerling soms vanuit de eigen leefwereld de verbinding maken met de leerstof. In de handleiding staan af en toe aanvullende tips om aan te sluiten bij de belevingswereld van de leerlingen.

Activiteiten die uitnodigen tot **kritische reflectie** zijn voornamelijk beperkt tot reflectie op eigen gedrag. Bij de afsluitende taak en de levensbeschouwingstaak moeten leerlingen aangeven wat ze van de taak hebben geleerd, wat goed ging en wat minder goed. In de online omgeving voor docenten is een beoordelingsformulier opgenomen waarmee leerlingen uitgebreider kunnen beoordelen hoe ze de taak hebben uitgevoerd.

Wat betreft **belangenbehartiging** en **besluitvorming** zijn er niet of nauwelijks activiteiten aangetroffen. Er is één opdracht rond verkiezingen in de klas waarbij leerlingen in groepjes bedenken wat er op school beter zou kunnen, hier een plan voor maken, dit presenteren, over alle plannen stemmen en het winnende idee bij de rector als voorstel indienen. Daarnaast moeten leerlingen bij het werken in kleine groepjes vaak tot een gezamenlijk antwoord komen. Aanwijzingen hoe dit moet, worden niet gegeven.

Activiteiten die uitnodigen tot het **hanteren van conflicten** komen niet voor. In de docentenuitwerkingen staat een enkele tip voor het werken aan een goed gespreksklimaat.

Activiteiten die leerlingen uitnodigen tot het initiëren en organiseren van activiteiten gericht op **verbetering van de leefbaarheid** in de klas, de school of de omgeving van de school zijn niet gevonden in de methode.

De methode bevat maar enkele activiteiten waarbij de **buitenwereld** wordt betrokken: een tekening maken van een oorlogsmonument of gedenkteken in de eigen omgeving of het opschrijven van straten uit de woonplaats die naar beroemde personen zijn vernoemd.